

SVENSKA ARKEOLOGISKA SAMFUNDET
c/o prof Jarl Nordbladh
Göteborgs universitet
Institutionen för arkeologi
Box 200, 405 30 Göteborg
J.Nordbladh@archaeology.gu.se

2003-01-18

Till
Riksdagens revisorer
100 12 Stockholm

Remissvar för Arkeologi på uppdrag

Härmed översändes Svenska Arkeologiska Samfundets svar på remissen Arkeologi på uppdrag.

Samfundets ändamål är att främja svensk arkeologisk forskning genom att förena representanter för dennas olika grenar i regelbundet återkommande sammankomster, där gemensamma problem skall upptagas till behandling samt nya rön och erfarenheter inom de skilda arkeologiska disciplinerna skall framläggas i föredragets, meddelandets eller debattens form. Samfundet har också till ändamål att genom stipendier stödja arkeologisk forskning.

Samfundets intresseområde omfattar all arkeologi jämte angränsande forskningsområden inom och utom landet.

Samfundet skall - förutom att verka för sammanhållning och samförstånd mellan alla arkeologer - särskilt ta tillvara arkeologers allmänna yrkesintressen. Det skall bl a ske genom att Samfundet aktivt deltar i samhällsdebatten genom opinionsbildning och såsom remissinstans. Samfundet har också aktualiserat att arkeologi skall bedrivas med etiskt hänsynstagande, varför etiska principer utarbetats för att efterlevas.

Samfundet skall följa och informera om utvecklingen inom främst svensk arkeologi främst genom årsskriften Current Swedish Archaeology samt genom att 4 gånger per år utge nyhetsbrevet Gjallarhornet.

Samfundets hemsida återfinns på < <http://www.arkeologiskasamfundet.nu> >

En arbetsgrupp bestående av ordföranden Jarl Nordbladh, professor i arkeologi vid Göteborgs universitet, fil.dr. Magnus Elfwendahl, landskapsantikvarie på Åland, docent Kristina Jennbert, Institutionen för arkeologi vid Lunds universitet, fil.dr. Inger Österholm, prorektor för Högskolan på Gotland, bitr landsantikvarie Bent Syse, Upplandsmuseet samt docent Agneta Åkerlund, länsantikvarie i Södermanlands län har utarbetat detta remissvar, vilket övriga styrelseledamöter fått kort möjlighet att komma med synpunkter på. Ingen i arbetsgruppen ingår i annan arbetsorganisation, som utvalts som remissinstans.

Samfundet tackar för möjligheten att komma med synpunkter på rapporten.

Med vänlig hälsning

Jarl Nordbladh
Ordf

Arkeologi på uppdrag (rapport 2002/3:3)

Sammanfattning

Riksdagens revisorer har på eget initiativ granskat uppdragsarkeologins organisation och redovisar sina iakttagelser i en rapport som nu remissbehandlas. Rapporten framhåller att det inte är känt om kostnaderna för arkeologiska undersökningar är rimliga, att Riksantikvarieämbetet har tillsyn över den egna uppdragsverksamheten, att endast en begränsad andel arkeologiska uppdrag utsätts för konkurrens, att länsstyrelserna väljer arkeologiska undersökare slentrianmässigt, att tillsyn och utvärdering brister samt att det saknas aktiva mottagare av resultaten. Granskningen utgår ifrån kulturminneslagens bestämmelser samt att undersökningar ska genomföras till så låga kostnader som möjligt.

Rapporten ifrågasätter beslutsprocessen och föreslår

- att Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet skiljs från Riksantikvarieämbetet,
- att beslutet om att undanta uppdragsarkeologi från lagen om offentlig upphandling omprövas,
- att Riksantikvarieämbetet får i uppdrag att auktorisera arkeologer,
- att exploatörer ges ansvaret för att upphandla arkeologiska utredningar och undersökningar, samt
- att stora eller viktiga uppdragsarkeologiska undersökningar leds av universitet eller högskolor.

Rapporten betonar konkurrensintresset. Vid sidan av anbudsliknande förfarande diskuteras inga andra sätt att minska kostnaderna för uppdragsarkeologi. Konsekvenser av förslagen beskrivs inte i rapporten.

Svenska Arkeologiska Samfundets utgångspunkter

Syftet med uppdragsarkeologi är att producera ny kunskap i samband med undersökning för att lösa det statliga servitut som en fornlämning innebär för företagare. Uppdragsarkeologi får inte stanna vid att svara upp mot omedelbara samhällsbehov utan måste ta sikte på att utvecklas långsiktigt i (hundredtals år) en kunskapssökande och meningsbärande riktning. Detta kräver en fungerande dialog mellan alla som är verksamma inom sektorn, universitet och allmänhet.

Man kan bara besluta om kunskapsproduktion om man har ett ständigt aktuellt förhållande till denna samt att man är involverad i själva utförandet. För att kunna producera ny kunskap fordras vetenskaplig beredskap och detta är en av förutsättningarna för legitim

uppdragsverksamhet. För att informera om uppdragsarkeologiska resultat på ett intresseväckande sätt krävs, att man tolkar lämningarna och har en strategi för hur man bäst sprider resultaten till olika intressegrupper.

Samfundet hävdar därför att man måste eftersträva att hålla ihop forskning, information och beslutsstöd.

Sammanfattningsvis anser Svenska Arkeologiska Samfundet att den föreliggande rapporten saknar god balans mellan olika aktörers intressen, erfarenheter och önskemål i den uppdragsarkeologiska verksamheten. Den är inte avstämd mot hur en idealbild av arkeologisk kunskapsproduktion och historieanvändning - särskilt för uppdragsarkeologin som integrerad i en antikvarisk och arkeologisk totalitet - skulle befordras och klargöras. Redovisning och analys tyder på att granskarna har lyssnat olika mycket på olika intressenter inom fältet. Därför blir rapporten på många ställen både tendensiös och ovederhäftig. Riksdagens revisorer (RR) har inte lyckats tillägna sig tillräcklig kunskap om det arkeologiska verksamhetsområdet för att väl motivera sina förslag inför samma område. Det marknadsanpassade konkurrenskravet genomsyrar framställningen i mycket stor grad. En större insikt och kunskap om arkeologi och historia samt om uppdragsarkeologins samhällsansvar för att de kunskaper som verksamheten genererar verkligen når ut till olika intressenter både inom och utanför sektorn skulle istället kunnat ha medfört en betydligt mer nyanserad framställning och bättre argumentation beträffande förändringar än den ekonomistiska betoningen som nu präglar rapporten. Med tanke på att större översyner av uppdragsarkeologin och dess relationer till bl a Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna aviserats av Kulturdepartementet, kulturutskottet, men även Riksantikvarieämbetet självt (rapporten, sid 103-4), blir rapporten ett argument i en speciell situation och saknar därigenom en utvecklad helhetssyn.

Sammanfattningsvis anser samfundet att

- Riksantikvarieämbetet fortsatt ska ha en egen, men kanske fristående undersökningsverksamhet
- Lagen om offentlig upphandling inte bör tillämpas vid beslut om arkeologiska undersökningar
- Auktorisera arkeologiska företag eller arkeologer fordrar ytterligare överväganden
- Eventuell upphandling ska göras genom länsstyrelserna
- Uppdragsarkeologiska undersökningar ska ledas av sakkunniga arkeologer
- Regeringen borde invänta andra aviserade utredningar inom det arkeologiska fältet, innan beslut fattas.

Diskussion av revisorernas förslag

1. Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet skiljs från Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet. Detta omfattar tillämpningen av kulturminneslagen samt den arkeologiska undersökningsverksamheten. Riksantikvarieämbetet skall svara för rådgivning, samordning, information och utbildning samt för forskning, utveckling och kunskapsförsörjning. Inför beslut som är av större vikt skall länsstyrelserna samråda med Riksantikvarieämbetet.

Revisorerna pekar på att Riksantikvarieämbetets överinseende innebär att man skall utöva central tillsyn bl a över den egna verksamheten. Den direkta tillsynen över undersökarna och undersökningarnas genomförande utförs av länsstyrelserna.

Den sk HUR-utredningen föreslog i betänkandet *Arkeologi och exploatering* (SOU 1992:137) att Riksantikvarieämbetets undersökningsverksamhet (UV) skulle skiljas från myndigheten. Frågan om UV:s ställning berördes bl a i regeringens prop. *Kulturpolitik 1996/97:3*, där sambandet mellan produktion, kompetens och metodutveckling ansågs tala mot en åtskillnad. Vi anser att de skälen kvarstår.

Mot bakgrund av att Riksantikvarieämbetet skall leda och delta i arbetet med att bygga upp kunskapen och bedriva informations- och rådgivningsverksamhet om kulturmiljöer, kulturminnen och kulturföremål anser samfundet att myndigheten bör ha ett levande förhållande till arkeologi och helst bedriva sådant arbete själv. Det en gång lärda verket bedriver idag ingen annan egen arkeologisk undersökningsverksamhet än uppdragsarkeologi.

Rapporten pekar på att de arbetssätt och synsätt som Riksantikvarieämbetets egen undersökningsverksamhet representerar tas som självklara, vilket innebär en risk att Riksantikvarieämbetet blir mindre mottagligt för idéer från andra organisationer. Denna risk bör kunna begränsas genom länsstyrelsernas val av flera olika aktörer som gör att flera arbetssätt blir synliga. Härtill kommer det kontinuerliga samarbete som sker mellan ämbete och universitetsforskningen, för ömsesidig forskningspåverkan.

Rapporten har inte tillräckligt uppmärksammat Riksantikvarieämbetets eget behov av forskning som är fokuserad på den antikvariska verksamheten och uppdragsarkeologins goda genomförande. Revisorerna borde inte ha begränsat sitt informationshämtande bara från intervjuer och dokumentstudier. T. ex genom studiebesök vid pågående, större uppdragsundersökningar (av olika sorters aktörer) skulle större förståelse ha nåtts för fältarbetets många gånger problematiska genomförande och det kontinuerliga behovet av utveckling inom både det teoretiska och tekniskt-metodiska området. Det senare bidrar ju till tidsbesparing och lägre kostnader, när välfungerande rutiner uppnåtts.

Samfundet föreslår att regeringen utreder om Riksantikvarieämbetet kan tydliggöra skiljelinjen mellan myndighetsuppgifter och uppdragsverksamhet i arkeologiska frågor. Om inte detta låter sig göras på ett för alla parter acceptabelt sätt, bör UV-verksamheten kvarstå, men mer fristående från Riksantikvarieämbetet. Det är av stor vikt att ett sammanhållet, samverkande UV, med statsmakternas uppdrag att vara förebildlig inom området, kan finnas i Sverige. Det är en påtaglig styrka för arkeologin och unikt i världen. Möjligen kunde en stiftelseform prövas, där det också inskrives i regelverket att representanter för universitetsarkeologin med ansvar för forskningskoordinering och kvalitetskontroll ingår. Riksantikvarieämbetet för sin del skulle kunna än mer tydligt och oomtvistat spela sin roll av samordnare och utvärderare av arkeologisk verksamhet.

2. Beslutet om att undanta uppdragsarkeologi från lagen om offentlig upphandling omprövas

Revisorerna framhåller att konkurrens inom uppdragsarkeologi har varit begränsad och att länsstyrelserna tycks föredra olika typer av samarbeten framför konkurrens.

HUR-utredningens förslag 1992 att införa anbudskonkurrens möttes av hård kritik vid remissbehandlingen. Ett system med anbud och upphandling ansågs bli strida mot bevarandefilosofin i kulturminneslagen. Det uppfattades också slå sönder samarbetet och informationsutbytet mellan aktörerna och fragmentera den sammanhållna arkeologiprocessen (Regeringens prop. *Uppdragsarkeologi m. m.* 1996/97:99). Genom riksdagsbeslut 1997 undantogs uppdragsarkeologi från lagen om offentlig upphandling.

Statsmakterna har dock ansett att det finns fördelar med att använda sig av upphandling för att kunna välja mellan olika undersökningsalternativ. Ordet upphandling användes i sammanhanget i en snävare betydelse eftersom det ”närmast är fråga om att länsstyrelsen använder sig av en upphandlingsteknik för att fastställa kostnaden för en undersökning som sedan en annan part, d.v.s. företagaren åläggs att bekosta” (prop. 1993/94:100, sid 81).

Regeringen betraktar länsstyrelsernas beslut om arkeologi inför markexploatering som myndighetsutövning och övervägande skäl talar för att lagen om offentlig upphandling inte är tillämplig på verksamhet som utgörs av myndighetsutövning (prop. 1996/97:99).

Upphandling kan möjligen hålla nere de synliga kostnaderna, men de skall vägas mot att länsstyrelsens handläggning är både resurs- och tidskrävande. Dessa kostnader är inte direkt synliga för arbetstagaren, men de totala ekonomiska konsekvenserna måste beaktas.

Rapporten pekar också på att insynen i den arkeologiska beslutsprocessen begränsas av att länsstyrelsernas uppföljning och tillsyn är lågt prioriterade uppgifter. Utvidgad kontroll över uppdragsverksamheten ställer ökade krav på länsstyrelserna och är till stor del en resursfråga, både ekonomiskt och vetenskapligt.

Undersökningarna utgör inte isolerade företeelser, utan är en del i ett större sammanhang. Det är därför positivt att det vid de regionala UV-kontoren och vid vissa länsstyrelser redan utarbetats egna forsknings- och kunskapsöversikter samt arkeologiska målsättningar för en historieproduktion och användning så, att det finns en mer medveten och styrd bakgrund, mot vilken olika förslag till fältinsatser från olika aktörer kan avläsas. Egentligen gäller kravet och behovet av översiktliga programförklaringar och mål för alla grävande institutioner. Sådana översikter skulle också kunna erhållas hos länsstyrelserna i samband med anbudsförfarande. Eftersom uppdragsarkeologi tar sikte på att utvecklas långsiktigt i en kunskapssökande riktning krävs en fungerande dialog mellan alla som är verksamma inom sektorn. Det finns en uppenbar risk för att konkurrens om uppdragen motverkar detta. Samfundet anser att samarbete ger bättre förutsättningar att bygga upp och sprida kunskap än konkurrens.

3. Riksantikvarieämbetet får i uppdrag att auktorisera arkeologer

Med utgångspunkt från att det bör ställas höga krav på dem som ges förtroendet att dokumentera och tolka ett historiskt arv föreslår revisorerna att auktorisation införs. Förslaget är kopplat till att lagen om offentlig upphandling skall gälla.

Om UV fortsätter att vara nära associerat till Riksantikvarieämbetet måste ansvaret för auktorisationen ligga någon annanstans. En annan organisation som har perspektivrik kompetens för att bedöma arkeologers kvalifikationer både inom forskning och inom yrkesutövning är Svenska Arkeologiska Samfundet. Men skulle Samfundet få ett sådant uppdrag, skulle organisationen antagligen förändras mycket och det finns motstånd mot att en sådan legitimerande verksamhet skulle placeras i Samfundet. Samfundet instämmer i att det måste ställas stora krav på uppdragsarkeologer, men ser inte att kompetensen nödvändigtvis ökar genom att aktörskretsen vidgas. En öppen fråga är om det är fältarkeologerna eller företagen som borde auktoriseras. I och med att arkeologin ständigt utvecklas både vetenskapligt, tekniskt och applikationsmässigt finns det behov av återkommande auktorisation.

4. Exploatörer ges ansvaret för att upphandla arkeologiska utredningar och undersökningar

Detta förslag äventyrar det arkeologiska resultatet. Det är en klar poäng att arkeologiska undersökningar kan upphandlas likartat genom länsstyrelserna. De offentliga huvudmännens kulturpolitiska engagemang och målsättningar kan ses som en långsiktig garant för att undersökningarna utförs med kulturmiljövårdens och den arkeologiska forskningens bästa för ögonen samt tillgodoser även omvärldens behov av kunskapsåterföring.

Exploatörer har i nuläget ingen arkeologisk fackkunskap och förmår inte bedöma det arkeologiska innehållet i olika anbud mot varandra. Skall de hålla sig med denna expertis, ökar snarare nuvarande kostnader, än minskar och själva uppdragets historiska innehåll kan förfaras.

Ökad insyn i beslutsprocessen, tydligare kravspecifikationer, tillsyn och utvärdering kräver inom Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna resursförstärkning och en strategi för hur personalens vetenskapliga kompetens för uppgiften upprätthålls.

5. Stora eller viktiga uppdragsarkeologiska undersökningar leds av universitet eller högskolor

Revisorerna pekar på oredovisade resultat och noterar att det saknas rapporter från ett stort antal undersökningar. Det är därför oklart vilken kunskap undersökningarna bidragit med. Vi instämmer i detta påpekande, även om problemet främst gäller äldre undersökningar, och anser att det är av stor betydelse för tilltron och inställningen till kulturmiljövården att man löser problemet med eftersläpningen av rapporter från arkeologiska undersökningar. Detta problem är inte fristående från en föreslagen auktorisation.

Revisorerna menar att det saknas aktiva mottagare av de arkeologiska resultaten. Denna kommentar bör modifieras. Arkeologer inom uppdragsarkeologin använder naturligtvis själva sina erfarenheter. Dessa kan direkt återverka på fortsatt undersökningsverksamhet. Deras nya frågor och val avgör vilken information som tas tillvara vid kommande undersökningar. Enligt befintlig praktik kan ”undersökarna” ses som ”mottagare”. Problemet är att resultaten inte når ut till andra forskare tillräckligt snabbt och översiktligt.

Målet med en arkeologisk undersökning är inte enbart att tillgodose vetenskapliga kunskapskrav. Resultaten kommer till användning i vetenskaplig forskning, men än viktigare är kanske deras förankring i det omgivande samhället och den lokala och regionala förmedlingen.

Revisorerna pekar ut universitet och högskolor som huvudmottagare av resultaten och betonar att universitet inom ramen för sitt samverkansuppdrag skall medverka i uppdragsarkeologin. Förslaget att universitetsforskare kan fungera som vetenskapliga ledare för stora eller viktiga arkeologiska undersökningar uttrycker en övertro på universitetsforskares generella kompetens och nedvärderar samtidigt uppdragsarkeologers. Det är inte säkert att universitet har personer som motsvarar kraven på vetenskapliga ledare för utgrävningar och särskilt uppdragsgrävningar, med detaljstyrd ekonomi, pressade tidsplaner, avancerad teknologi samt snabbhet i rapporteringen. Det är hög tid att uppvärdera uppdragsarkeologers insatser! Huvuddelen av arkeologerna på universiteten och högskolorna har begränsad forskningstid. Undervisning inom grund- och forskarutbildning, pedagogik och den s k tredje uppgiften är grundläggande arbetsuppgifter. Därtill kommer en rad andra sysslor, som till exempel sakkunnigutlåtanden, oppositioner, yttranden, ansökningar om både egna forskningsanslag och sådana kopplade till institutionens verksamhet. Det finns helt enkelt inte utrymme för så stora, externa uppdrag vid universitetet, som riksdagens revisorer föreslår. Den akademiska verksamhets- eller anställningsstrukturen kan därför inte motivera att större projekt inom uppdragsarkeologin skulle förläggas dit. Det behövs helt andra organisatoriska förutsättningar och erfarenheter. Härutöver kommer arbetsrättsliga problem med hur personal skall minskas under nedgångsperioder, som kan slå hårt på undervisningslärarna, men även fältarkeologerna. Genom sådana regler kan man plötsligt hamna i arbetssituationer, som man inte har spetskompetens för. Kunskapen om att bedriva stora arkeologiska undersökningar är upparbetad under decennier inom uppdragsarkeologin, som omfattar personer med praktisk och teoretisk kunskap, förankrad i aktuell arkeologisk forskning. Universitetet i sin nuvarande situation betackar sig säkerligen för denna propå.

Det är en missuppfattning av riksdagens revisorer att uppdragsarkeologiskt material inte kommer till användning inom arkeologisk forskning. En kvantifiering av antalet disputerade arkeologer inom uppdragsarkeologin och av antalet avhandlingar som är baserade på uppdragsarkeologiskt material tyder på en ensidig och snäv uppfattning om vad som berikar och utgör grunden för arkeologisk forskningsverksamhet i Sverige. Forskning kan inte kvantifieras på sådant sätt. Forskning handlar om kunskap och innebär en granskning och utvärdering av kunskap. Forskning handlar om vilken omvärderad eller utvidgad kunskap resultaten från arkeologiska undersökningar kan ge en frågeställning. Sätillvida existerar ingen delning mellan något som RR kallar forskningsarkeologi och uppdragsarkeologi. Ett begrepp som ”grundforskning” fungerar inte inom arkeologin som något som är avskiljbart från ”normal” arkeologi.

Informations- och kunskapsutbyte samt debatt mellan arkeologer från olika typer av institutioner bör dock stimuleras på alla sätt. Referensgrupper till undersökningar kan fungera mycket bra särskilt när förväntningarna på referenspersonerna klargjorts i förväg. Undersökarna får ett begränsat idéutbyte mellan sig till följd av att anbudsförfarande skall tillämpas och det råder konkurrens om uppdragen. Detta är olyckligt med tanke på verksamhetens syfte att bygga upp kunskap och det behövs verkligen fora för informationsutbyte mellan de verksamma. För detta krävs en strategi för regelbunden kommunikation.

Universitetsarkeologin har en särskilt uppgift, att som oberoende behålla en integritet i samband med verksamhets- och forskningsutvärderingar.

Universitetens nuvarande, stora administrativa påslag gör knappast dessa organisationer lämpade som prispressare på exploateringsgrävningar.

Huvudmottagaren av arkeologisk kunskap är naturligtvis samhället och allmänheten, men för att producera ny kunskap i lättförståelig form, fordras kvalificerat förarbete. Det är omöjligt att popularisera direkt och för att undvika ytlighet och tillfällig argumentation fordras en god bas, till vilken man kan återvända.

Kompletteringar till eller missförstånd i Riksdagens revisorers avläsning av den arkeologiska, särskilt uppdragsarkeologiska världen.

Sid. 9, 25 ang. påståendet att arkeologerna är en rörlig yrkeskår.

Detta uppfattas nog som ett cyniskt konstaterande, då de flesta inte vill ha sitt arbetsliv på detta sätt. Det är naturligt för de nyutbildade och unga att vilja pröva olika arbetsmiljöer, men som en grundläggande struktur för ett arbetsfält är det icke önskvärt. Att använda detta som ett argument mot ”regional kompetens” är inte bra.

Sid. 10. ang att exploatörer åtagit sig att finansiera informations- och förmedlingsverksamhet med anledning av arkeologiska undersökningar. Detta är inget åliggande utan snarare en konsekvens av att exploatören engagerat sig i de arkeologiska resultaten och använt sig av dessa inom ramen för egen marknadsföring o dyl. Alltså något som borde applåderas i stället för att kritiseras!

Sid 12 om ingrepp i fornlämningar. Det är viktigt att förstå, att arkeologisk kunskap också kan nås i landskapet utan att utgrävningar görs. I många fall med olika förstudier, arkeologiska utredningar och förundersökningar fås kunskap av intresse fram, trots att undersökningen inte leder till slutundersökning, utan till bevarande. Landskapshistoriskt är inventeringar av stort värde och detta sker ju utan ingrepp i fornlämningarna.

Här finns ett inneboende problem som rapporten inte beaktar. Vad finns det för motiv för kommersiellt inriktade arkeologiska firmor att efter gjorda föranalyser förorda bevarande, när det samtidigt som konsekvens får att verksamheten avbryts innan de stora arbetsresurserna sätts in och inkomsterna ökar?

Sid 12. De arkeologiska fynd som skall förvaras och vårdas behandlas på detta sätt av tillförlitlighetsskäl, dvs efterkontroll skall vara möjlig, utställningar skall kunna göras samt att säkerheten för fynden garanteras.

Sid 12 om ännu okända fornlämningar. Detta är en komplicerad process, eftersom tidigare kända lämningar försvinner eller tappas bort, nya fynd av samma slag kan göras – men kanske viktigare är att helt okända typer av fornlämningar kan komma att identifieras i framtiden.

Sid 14. Nationalencyklopedins definition av vad arkeologi är kan tydliggöras mer, genom att nämna varianter av bedriven arkeologi, som tenderar att få alltmer utrymme på fältet, t. ex marinarkeologi, medeltidsarkeologi, nyare tids arkeologi och industriarkeologi. I enstaka fall finns lämningar som berör dessa disciplingrenar alla på samma plats och i samma undersökning.

Sid 15. ”Endast valda delar av fornlämningen lever kvar i form av tillvaratagna fynd och arkeologisk dokumentation. ” Detta är en juridisk argumentation. Det torde höra till undantagsfallen att fornlämningar totalt löses upp och tillintetgörs. I de flesta fall finns det alltid rester och spår av undersökningen kvar. Ibland görs t o m nygrävningar i gamla fornlämningar, för förnyat kunskapsutvinnande. Kvar finns alltid platsen, även om den ändrar karaktär. Det är i modernismens ideologi som fornlämningar utraderas (termen: slutundersökning).

Sid 24. ”Examinerade arkeologer”. I texten tas inte upp fil.lic.-examen, som antagligen är den forsknings- och utbildningsnivå, som bäst svarar för kompetens inom kulturminnesvården. Fullt genomförd doktorsexamen är ofta en omöjlig arbetsuppgift, tidsmässigt och ekonomiskt.

Sid 27, 28 talas det om ”vår historia” och ”landets historia”. Detta är ett återfall (regeringstext) till en nationellt strukturerad historieuppfattning, som särskilt för förhistorisk tid inte har någon sådan relevans för Sverige. Stora delar låg under vatten, andra delar kom först senare in i svenska riket etc. Arkeologi är nuförtiden en generell vetenskap om människan och hennes liv och samhällen som syftar till att få mänskligheten att hålla samman.

Sid 29, 30 diskuteras relationer mellan uppdragsarkeologi och forskare. Här kunde betonas mer att UV-undersökningar inte sällan har en omfattning, som är otänkbar för särskilda forskningsgrävningar. Här finns en potential som går utöver många modeller för samhällsanalys.

Sid 33, 40 anger att uppdragsarkeologi är slumpmässig – både geografiskt och över tid. Men detta stämmer inte, t ex om man jämför med några av rapportens kartbilder. Vissa förhistoriska lämningar samexisterar med det nuvarande samhällets expansionsbehov. Fortida lämningar befinner sig alltid i strukturerade tillstånd – det är en viktig del i tolkningen och förståelsen av dem. Att de verkar slumpmässiga för några av uppdragsgivarna/exploatörerna är en annan sak. Exploateringsundersökningar kan också, i och med att undersökningsområden inte valts av arkeologer, leda till att helt nya fornlämningskategorier och lägen upptäcks. Så är t ex kunskapen om mer omfattande boplatser helt baserade på kvalificerad verksamhet inom uppdragsarkeologin.

Sid 36 om fördelningen av fornfynd. Som ansvarsmuseum har Statens historiska museum ett särskilt ansvar för hur landets regionala och kommunala museer har ordnat sina magasin. Likaså har Antikvarisk-Topografiska Arkivet ett liknande ansvar för museernas arkiv. Men

dessa uppdrag är omfattande och det är oklart om det finns planer för kontinuerlig tillsyn från centralt håll. Resurserna räcker antagligen inte till.

Sid 37, 39 återkommer tanken på att gallring skulle kunna ske på museerna. För de arkeologiska samlingarna kan detta inte göras, eftersom kvantiteten är informationsbärande. Synsättet som argumenterar för gallring är gammaldags estetiskt och förlegat. Mycket arkeologi bygger fortfarande på statistiska fördelningar som grund för viss tolkning. Det måste framhävas att det är mer fyndsituationen än det enstaka fyndet, som utgör basen för arkeologisk tolkningsverksamhet.

Däremot gallrar museerna sig själva genom eftersatt konservering och kontroll.

Sid 38 ang försenade rapporter. Det kan – med rätta – tyckas, att rapportskulden i vissa sammanhang varit orimligt stor i svensk arkeologi. Detta syns också betydligt tydligare inom uppdragsarkeologin än för motsvarande för forskningsgrävningar, där kontrollen är långt mer vag och utan konsekvens.

Länsstyrelserna har där ett särskilt ansvar att se till att kraven på rapportering är lika rigorösa för forskningsgrävningar liksom övrig arkeologi.

Under senare år har rapportrutinerna förbättrats, exempelvis genom UV:s nya publiceringsstrategi.

Riksdagens revisorers rapport *Arkeologi på uppdrag* föreligger i en situation, där arkeologins olika aktörer analyseras på olika håll (Kulturdepartementet, Kulturutskottet, Riksantikvarieämbetets interna analys, Högskoleverkets utvärdering av arkeologiutbildningen, Statens Historiska Museums omorganisation osv, (se rapporten sid 103-4). Rapporten är en remissversion, som senare , efter ev ändringar, kommer att delges regeringen.

Rapporten tar upp välbehövliga kritiska synpunkter beträffande hur uppdragsarkeologin bedrivs, olikheter i behandlingar av ärenden inom länsstyrelserna, brist på konsekvent tillsyn och utvärdering, otydlighet beträffande Riksantikvarieämbetet både som tillsynsmyndighet och som anbudsgivare för fältundersökningar osv.

Det är emellertid tydligt att det finns en arkeologisk helhet som i stort fungerar, men att i flera fall regelsystem, praxis och arbetsfördelningar behöver ses över. Val av struktur påverkar även andra fält inom arkeologin. RR:s rapport borde invänta övriga utredningar, så att den samverkar till en bättre fungerande arkeologi, som kan inkludera flera nya intressenter, men där det övergripande målet är ett nätverk av kunskapsproducerande enheter som är väl integrerade med varandra, som är informationsinriktade och kvalitetsförhöjande och som inte primärt drivs av särintressen och konkurrens.

